

4. МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ, ЩО ГРУНТУЄТЬСЯ НА МОДЕЛІ САМООЦІНКИ ЯКОСТІ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ СИСТЕМОЮ АКРЕДИТАЦІЇ EQUIS

Традиційно університети функціонують на фіксованому місці, яке залишається недосяжним для багатьох мешканців регіонів. Як правило, їх робота базується на залученні професорсько-викладацького персоналу, і при цьому нехтується внесок, який здатні зробити інші складові суспільства. Навчальний процес ґрунтується на однорідному змісті чи за освітніми стандартами, тоді як ефективна освіта повинна впроваджувати освітнє та культурне різноманіття. Переважна більшість університетів України до недавнього часу працювала на єдиному джерелі фінансування, державному фінансуванні, яке не йде у ногу зі зростаючими обсягами знань та потребами до освіти крізь усе життя, тобто зі зростанням вартості освіти.

Як зазначає Коїширо Мацуура, “мету освіти не можна далі зводити до простої передачі знань або до опанування вміннями певного фаху. Ми не мусимо забувати, що освіта буквально означає “просвітлювати”, давати змогу тим, хто вчиться, виявляти весь свій потенціал” [31, с. 43].

Характеризуючи процеси, що спостерігаються у вищій школі, наведемо вислів М. Квієк, “що університет, який у сучасній формі був тісно пов’язаний з державно-політичним механізмом ХІХ ст. і який у другій половині ХХ ст. все більше залежав від загального добробуту, поступово почав змінюватися від елітарної до масової і, як зараз вважають, до майже загальної моделі участі” [23, с. 107]. Вчений підкреслює, що “глобалізація спричинила знецінення всіх національних проєктів, одним з яких є заклад (національно і державно орієнтований) університету. Якщо за університетом більше не стоять ідеї нації – дух і (національна) культура, то або необхідно визначити нові ідеї, або університет буде приречений здатися на милість всеося-

жній логіці захисту прав споживачів. У межах цієї логіки університет, позбавлений сучасної національної і державної місії, існує просто для “продажу” свого освітнього “продукту” як бюрократична освітня корпорація” [23, с. 117].

Національна школа спрямована на забезпечення наших національних шансів у світовому змаганні за сфери ринку. Як слушно зауважує О. Тоффлер, будь-яка освіта спирається на образ майбуття. Якщо цей образ майбуття глибоко помилковий, то його шкільна система неминуче обдурить свою молодь [59].

Система освіти України має виходити із передбачення, що потрібно знати й уміти випускникам університетів, її різним соціальним групам, у тому числі й вітчизняним олігархам, щоб постійно зростає національний валовий внутрішній продукт (ВВП). Освіта, якщо вона організована на сучасному рівні, а саме – поєднує можливість навчання на робочих місцях з впровадженням навчальних програм високого рівня, наприклад, за магістерською програмою з ділового адміністрування, Master of Business Administration (MBA), як для нового, так і для діючого персоналу кадрів, могла б значно впливати на роботу адміністрацій в Україні, “встановлювати нові, чесніші та раціональніші принципи суспільної стратифікації” [13, с. 104].

С.Ф. Клепко наводить дані дослідження, що провели американські вчені, “визначивши “робочий довічний заробіток” як суму заробітків за продуктивний життєвий період від 25 до 64 років... що за все своє життя випускники середньої школи можуть очікувати у середньому на заробіток 1,2 млн. дол.; володарі ступеня бакалавра – 2,1 млн. дол.; а особи зі ступенем магістра – 2,5 млн. дол. Значно вищий заробіток мають особи з докторським (phd) ступенем (3,4 млн. дол.) і професійними ступенями (4,4 млн. дол.). У 1999 році середні річні доходи становили \$ 18.900 для аутсайдерів середньої школи (dropouts) та \$ 25.900 для випускників середньої школи, \$ 45.400 – для випускників коледжів і \$ 99.300 для осіб з професійними ступенями (доктори медицини, дантисти, ветеринари та юристи). Отже, статистично підтверджене значення одержання освітнього ступеня для величини заробітків показує, що на Заході цінується не лише активна публікаційна і дослідницька діяльність без врахування наукового ступеня, скоріше остання неможлива без першого, і навпаки” [25, с. 120-121].

У проведеному дослідженні А. Федотов робить висновок, “що економічний ріст (усереднений по планеті) мусить бути зупинений і трансформований у гармонійний розвиток людства, тобто у процес

вдосконалення самої людини, її творчих та духовних начал, у процес накопичення знання та вдосконалення технологій при квазінульовому економічному рості. Розвиток людства не має межі..." [33, с. 39]. А. Федотов ставиться "до освіти як до відображення наукової картини світу" [62, с. 41]. А у контексті нашого дослідження згадане дозволяє підтримати тезу, що "освіта – це модель наукової картини світу".

Глобальні процеси у практиках країн світу по значимості та сутності впливу на системи університетської освіти у всьому світі висувають більше спільних, ніж відмінних, проблем перед науковцями, освітянами та студентами. Як доводить М. Богачевська-Хомяк, "проблеми в українських й американських науковців-викладачів спільні: брак часу на власну працю, незадоволення низькою платнею та рівнем навченості теперішнього суспільства... як забезпечити достатнє фінансування, рівний доступ до якісної освіти, баланс між наукою та потребами ринку, досягти соціалізації учнів як самостійних продуктивних громадян країни, не зашкодивши ані розвиткові особистості, ані єдності держави" [5, с. 6].

Характерну проблему, яка пов'язана з роллю яскравої творчої еліти у житті держави, сформулював англійський письменник та фізик Ч.П. Сноу: "У всіх великих індустріальних країнах спостерігається одне цікаве явище. Потреба у талановитих людях, спроможних виконувати роботи першочергової важливості, здається більшою, ніж може дати країна, не залучаючи надзвичайних засобів, і ця диспропорція стає з роками все більш відчутною. Як наслідок, ці країни відчувають нестачу в розумних та компетентних людях, які погоджуються займатися цікавою роботою, але без цих людей неможливо добитися, щоб коліщатка державної машини рухались без порушень" [64, с. 105].

Спостерігається утворення значної кількості вищих навчальних закладів різних типів та форм власності як у столиці, так і у регіонах [15, с. 6]. У цих умовах актуалізуються проблеми, які пов'язані з координацією міжрегіонального співробітництва та взаємодією з центральними інституціями. Тобто проблема модернізації діючих та утворення нових закладів відповідає запитам та потребам сучасності, а у Концепції модернізації російської освіти на період до 2010 року визначені три основні завдання: доступність, ефективність та якість [38, с. 99].

А.С. Амбросов та О.Д. Сердюк зауважують, що проблема оцінки якості підготовки фахівців найвищої кваліфікації є дуже склад-

ною. При цьому не існує чітких критеріїв оцінювання та використовуються непрямі методи. Проблема ускладнюється ще й складністю визначення значущості різних чинників, урахування вагомості їхнього впливу на якість освіти. У табл. 1.6 наведено оцінку вагових коефіцієнтів чинників, що обрані групою експертів як із органів управління освітою, так і представників професорсько-викладацького складу ВНЗ Харкова [3, с. 28].

Як показники, характеристики, індикатори, критерії, ознаки простіше за все використати ті, які застосовують при проведенні різного роду опитувань, досліджень з метою побудови рейтингу між вищими навчальними закладами як в Україні, так і в інших країнах. Рейтинг університетів у світовій практиці, як правило, визначається такими основними параметрами: репутація у суспільстві; дані вступного конкурсу; науковий потенціал професорсько-викладацького складу; фінансові ресурси закладу; задоволеність студентів якістю і організацією навчального процесу; задоволеність роботодавців якістю підготовки фахівців [3, с. 28].

Затверджений Першим заступником Міністра освіти Російської Федерації О.Ф. Кісельовим 26 травня 2004 року рейтинг університетів за 2003 рік очолює Московський державний університет. На другому-третьому місцях у рейтингу визначені Санкт-Петербурзький державний університет та Московський фізико-технічний інститут (державний університет) [8, с. 42].

Журналом “Кар’єра”, починаючи з 1999 року, проводиться щорічний рейтинг “100 кращих вузів Росії” [22], оскільки, за думкою авторів проекту, “відсутні прямі методи оцінки якості освіти”. При цьому рейтинг є незалежним та добровільним.

Відзначимо, що існує і негативне ставлення до проведення рейтингу в Україні. Так, “улюблений критерій американців – зростання зарплати після завершення програми – в наших умовах неможливо вирахувати. “Конвертна” система оплати не дозволяє зібрати реальні дані” [52, с. 13].

Основою співпраці вищих навчальних закладів освіти, інтегрованих у європейський освітній простір, має бути якісна оцінка закладу, а не окремої програми. Теоретично моделлю такої оцінки може служити модель [10], що запропонована групою закладів “Львівська ініціатива”, елементи та структура якої наведені на рис. 4.1. Подібна модель стала основою європейської системи акредитації EQUIS.

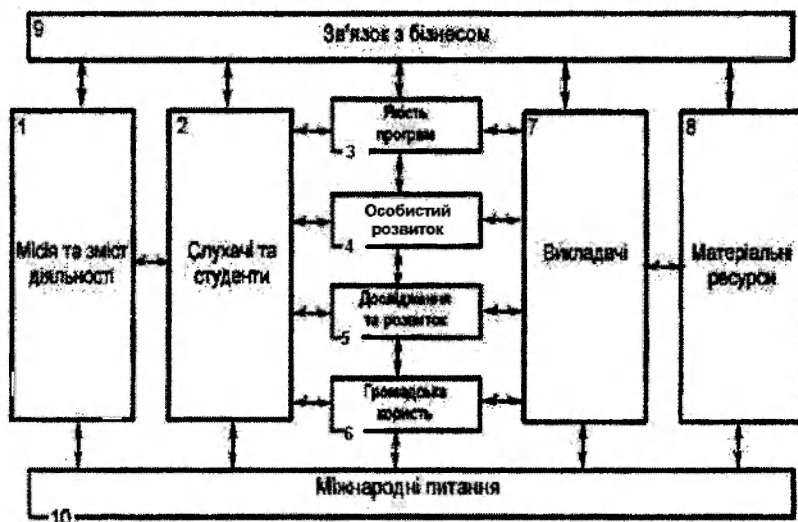

Рис. 4.1. Теоретична модель оцінки якості закладу

Серед багатьох систем акредитації, що існують у світі і намагаються бути гарантом та інструментом підвищення якості бізнес-освіти у вищих навчальних закладах, загальнонавчальними вважаються три: Європейська система акредитації, стандарт EQUIS (EFMD, European Foundation for Management Development, Брюссельська Європейська фундація розвитку менеджменту, що розпочала діяльність у 1997 році), AACSB International (Association to Advance Collegiate Schools of Business, USA, Асоціація передових вищих шкіл бізнесу, що діє з 1916 року), AMBA (Association Master of Business Administration, UK, Лондонська асоціація майстрів з бізнес-адміністрування) [51, с. 10; 17, с. 25-28].

В Україні також заснована недержавна Українська асоціація з розвитку менеджменту та бізнес-освіти (УАРМБО). У Росії – Російська асоціація бізнес-освіти (РАБО) [17, с. 25]. Зазначимо, що кожна з моделей незалежної акредитації застосовує власні критерії якості програм MBA. Визначальним принципом Європейської системи є “повага до відмінностей між різними національними системами та індивідуальних конкурентних переваг, а схема її побудована для оцінювання навчального закладу в цілому” [17, с. 28].

Існуючі системи проведення опитувань, наприклад, “Визначення рейтингу вузів України” у 2001, 2002, 2003 роках, що проводив Український інститут соціальних досліджень, задовольняють потребам оцінювання на національному та регіональному рівнях. Цей проект реалізований на замовлення Міжнародної кадрової академії. Рейтинг закладів освіти визначається за інтегрованим показником, який базується на оцінках, отриманих за результатами опитування молоді та з висновків експертних інтерв'ю [65, с. 59].

Визначені основні теоретико-методологічні особливості дослідження розвитку університетської системи освіти:

- Моделювання організаційно-педагогічних систем стає все більш актуальним та ефективним напрямом розвитку педагогічної науки.
- Діючі моделі природно поєднують навчання та наукові дослідження, відкривають поле можливостей для формування нових якісних та кількісних оцінок, індикаторів, нових знань.
- Принципова відмінність методології моделювання у педагогіці полягає в тому, що кожен з учасників науково-навчально-виховної діяльності особисто реалізує педагогічні моделі, домодельне, а процес є принципово невизначеним та відкритим для творчого пошуку.
- Критеріальна оцінка якості – кредитно-модульна система та діючі моделі.
- Модель оцінки закладу доповнюється моделлю розвитку, щоб врахувати етапи розвитку і зміни соціально-економічних умов України.
- Особливістю методології моделювання розвитку університетської освіти є те, що модель майбутнього стану невизначена, багатогранна та змінюється на шляху досягнення мети.
- Мета моделювання розвитку – це вибір найкращого варіанту управління змінами, коли в процесі самореалізації змінюється сама університетська система освіти та критерії оцінювання.